

Michael Herr,
JELENTÉSEK

GABO

BELÉGZÉS

Volt egy Vietnám-térkép a saigoni lakásom falán, és éjjelente, ha későn értem vissza a városba, csak hevertem az ágyon és elnézegettem, amikor másra már nem futotta erőmből, csak hogy lerúgjam a bakan-csomat. Kész csoda volt az a térkép, főleg mert alig fedte a valóságot. Példának okáért valamikor az őskorban készült. Sok éve lógott már a szobában az előző bérlő után, aki francia lehetett, mert a térkép Párizsban készült. Kartonja megvetemedett a keretében, nem bírta a nyirkos saigoni hőséggel járó gyűrődést, amely könnyű fátylat borított az ábrázolt országokra. Vietnám még a múltbéli régiók mozaikjából állt: Tonkin, Annam és Kokinkína, nyugatra, Laoszon és Kambodzsán túl pedig ott trónolt Sziám királysága. Régi darab, mondogattam a látogatóimnak, ez egy ősrégi térkép.

Ha a holt terek feltámadnának, és visszajárnának kísérteni, ahogyan a halottak teszik, újra rányomhatnák térképemre az ÉRVÉ-NYES pecsétet, és elégethetnék az összes többi, amelyet '64 óta használnak; de annyi szent, hogy erre nem vettem volna mérget. '67 végén jártunk, még a legalaposabb térképek sem mondtak sokat: mintha csak a vietnámiak arcából próbáltunk volna olvasni, márpedig ennyi erővel a szélből is olvashatnánk. Tudtuk, hogy a hírek többségét rugalmasan kell kezelni, minden egyes térszelet mást mesélt minden egyes embernek. És azt is tudtuk: itt évek óta nincs már ország, csak háború.

A Misszió folyton a vietkongról szövegelt, egységek támadtak és elbuktak és felbukkantak újra, egy hónap múlva, erejük teljében; nem volt ebben semmi kísérteties, mégis, amikor előrenyomultunk

a területén, általában véglegesnek vettük, még ha nem is sikerült megtartanunk, legalább rajta hagytuk a nyomainkat. Az első terepen töltött hetem végén találkoztam egy hírszerző tiszttel a 25. hadosztály főhadiszállásán Cu Chiben, aki megmutatta a térképén, majd egy helikopterről is, mit műveltek a Ho Bo erdővel, a semmivé lett Ho Bo erdővel, amelyet teljesen letaroltak a páncélozott buldózerek, vegyszerek és a hosszas felperzselés, elpusztítva több száz hektárnyi ültetvényt és erdőséget, ami csak útjukba akadt, „hogy megfosszuk az ellenséget az értékes készletektől és fedezéktől”.

Lassan egy éve az volt a dolga, hogy beszámoljon erről a hadműveletről az embereknek: tudósítóknak, kongresszusi képviselőknek, filmsztároknak, cégvezetőknek, vezérkari tiszteknek a világ minden második hadseregéből, de mintha csak tegnap kezdte volna. Mintha ez tartaná frissen-fiatalon: lelkesedése láttán úgy tűnt, még az aszszonynak hazairt leveleiben is erről áradozik, lám, mi mindenre képes az ember, ha megvan hozzá a kellő szaktudás és felszerelés. És ha netán a hadműveletet követő hónapokban „számtottevően” felerősödött az ellenséges tevékenység a C harci zóna nagy részén, megduplázva az amerikai veszteségeket, majd megnégyszerezve, ennek már irmagja sem maradt holmi kibaszott Ho Bo erdőben, az hétszentség...

1.

ÉJSZAKAI BEVETÉS, az eü-s a kezembe nyomott pár bogyót; a Dextrine-szájszag olyan, mintha egy rakás döglött kígyó rohadna egy dunsztosüvegben. Sosem éreztem szükségét a cuccnak: elég volt egy kis csatazaj vagy ami csak távolról tűnt csatazajnak, és máris úgy felpörögtem, hogy alig bírtam magammal. Amint meghallottam valamit a szorosra zárt, maroknyi körünkön kívül, szinte szó szerint kifeküdtem, bízva az égiekben, hogy nem csak én vettem észre. Elég

volt, ha ellóttek egy tárat pár kilométerre a sötétben, az Elefánt már is ott térdelt a mellkasomon, és a bakancsom mélyéről kapkodtam levegő után. Egyszer azt hittem, valami mozgó fényt látok a dzsungelben, és azon kaptam magam, hogy suttogni kezdek: „Még nem készültem fel erre, még nem vagyok kész rá.” Ekkor döntöttem úgy, hagyom a pitlibe, jobb dolgokat is csinálhatok éjjelente. Pedig nem olyan bevetéseken voltam, mint az éjjeli orvvadászok vagy a „lurpok”, azok a mélységi felderítő járőrök, akik heteken-hónapokon át, éjszakáról éjszakára vietkong táborok és mozgó észak-vietnámi hadoszlopok körül ólálkodtak. Túl közel éltem a csontjaimhoz, ennyi, el kellett fogadnom. Mindegy, a bogyókat eltettem ínségesebb időkre, Saigonra és a szörnyű depressziókra, amelyeket rendre rám zúdított.

Ismertem egy „lurpot” a 4. hadosztálynál, aki marokszámra nyelte a bogyókat, nyugtatókat a tigrismintás zubbony bal zsebéből és pörgetőket a jobból; egyet ahhoz, hogy csapást vágjon magának, egyet ahhoz, hogy aztán nekivágjon. Azt mondta, fasz a hűvösek lesznek tőlük a dolgok, és úgy látja a jó öreg dzsungelt éjjelente, mintha egy éjjellátón keresztül figyelné. – Tutira messzebbre látsz tőle – mondta.

A harmadik turnusát töltötte Vietnámban. 1965-ben az egyetlen túlélő maradt a szakaszában, amikor az 1. lovassági hadosztály két dandárját szétverték az Ia Drang-völgyben. 1966-ban visszajött a különleges erőkkkel, és egy rajtaütés reggelén órákat töltött a többiek hullái alatt, miközben a partizánok körbejártak késekkel, csupán a biztonság kedvéért. Levetkőztették a holttesteket, még a zöld sapkákat is elvették, majd nevetgélve továbbálltak. Ezek után a háború már semmit sem tudott nyújtani számára, kivéve a mélységi felderítést.

– Sehogy se sikerült visszazökkenni a Világba – mondta. Elmesélte, hogy miután tavalý hazament, egész nap a szobájában ült, és

időnként kidugott egy vadászpuskát az ablakon, követte vele az embereket és a kocsikat a ház előtt, amíg már nem érzett semmi mást, csupán a ravaszra tapadt ujjbegyét. – Keményen ráhoztam a frászt a családomra – mondta. Hát, még ideát is jó páran frászban voltak tőle.

– Nem, bocs, haver, nekem túl zakkant a fickó – mondta az egyik társa a csapatából. – Elég a szemébe nézned, virít belőle az egész kurva sztori.

– Csak csináld gyorsan – javasolta egy másik. – Hidd el, nagyon megbánod, ha rajtakap.

De úgy tűnt, nem lehet kifogni rajta, szerintem még álmában is nyitva tartotta a szemét, meg eleve féltem tőle. Mindössze egyetlen gyors pillantás jött össze, és az olyan volt, mintha az óceán fenekére néznék. Aranykarikát viselt a fülében és fejpántot a homlokán – valami terepmintás ejtőernyőből szakította le –, és mivel senki sem kívánta figyelmeztetni, hogy nyiratkozzon meg, a haja jócskán a válláig ért, eltakarva egy vastos, bíborszínű sebhelyet. Még hugyozni sem ment legalább egy .45-ös vagy egy tör nélkül, és nyíltan nyomoréknak tartott, mert nem hordtam magamnál fegyvert.

– Még sosem láttál tudósítót? – kérdeztem tőle.

– Olyanok, mint a pap fasza – felelte. – De ne vedd sértésnek.

Aztán elmesélt egy történetet: pont olyan nyílegyenes és szívszorító volt, akár az összes háborús történet, amelyet valaha hallottam, mégis egy év kellett hozzá, hogy megértsem.

– Fent volt egy őrzőjárat a hegyekben. Egyetlen ember jött vissza. Meghalt, mielőtt elmondhatta volna, mi történt.

Vártam a folytatást, ezt a sztorit azonban nem olyan fából faragták: amikor megkérdeztem tőle, mi történt azután, csak rám sandított lesajnálóan; virított róla, hogy itt dögölgjön meg, ha még egyszer időt pocskékol egy ekkora baromra.

Az arcát már az éjszakai bevetés álcafestése fedte, kész rémlátomás volt, egészen más világ, mint azok a festett arcok, amelyeket egy héttel korábban San Franciscóban láttam, egyazon cirkusz ellenkező végén. Az elkövetkező órákban arctalanul és némán fekszik majd a dzsungel mélyén, akár egy kidőlt fa, és Isten segítsen az ellenségén, ha nincsenek legalább szakasznyi túlerőben, mert kiváló gyilkos volt: az egyik élgárdistánk. Az osztag többi tagja odakint gyülekezett a sátor körül, amely pár méterrel távolabb állt a körlettől, saját „lurp”-szabvány latrinával és mirelit fejadagokkal, háromcsillagos háborús fogásokkal, ugyanolyan marhaszegyből, mint amit a luxuséttermekben szolgálnak fel. A bokorugró bakák szinte szégyenlősen és széles ívben elkerülték ezt a sátrat, útban a saját táboruk felé vagy felől. Nem számított, milyen kérgesre keményedtek a háborúban, még mindig szende szüzeknek tűntek a „lurp”-ökhöz képest. Miután összesereglett az osztag, egysoros vonalban levonultak a dombról a leszállóhely felé, át a tábor védvonalán, majd be a fák közé.

Soha többé nem beszéltem a fickóval, de egyszer még láttam. Amikor másnap reggel visszatértek, egy foglyot hozott magával, a szemén kendővel, a könyökénél szorosan hátrakötött kézzel. A lurpsátor határozottan tiltott zóna volt a kihallgatások alatt; de különben is, már a leszállóhelyen vártam a helikoptert, hogy jöjjön végre, és elvigyen onnan.

– HÉ, HONNAN jöttetek, fiúk, a USO-tól? Csak mert olyan frontszínházis fejetek van azzal a hosszú lobonccal. – Page lekapta a srácot, én lekapartam a szavait, Flynn meg röhögve közölte vele, hogy mi vagyunk a Rolling Stones. Már bő egy hónapja jártuk a frontot azon a nyáron. Az egyik dandár leszállóhelyén épp csak földet ért a helikopter, antennáján egy igazi róka farkokkal, amikor a parancsnok odalépett hozzánk a gutaútás határán.

– Emberek, nem szoktak tisztelni az előjáróiknak?

– Nem vagyunk az emberei – mondta Page. – Tudósítók vagyunk.

Amint a parancsnok meghallotta ezt, legszívesebben helyben rögtönzött volna nekünk egy hadműveletet, mozgósítva az egész dandárt, és vágóhídra küldve néhány embert. Tovább kellett állnunk a következő kopterrel, különben a végén még nekilátott volna; leesett az állunk, mire nem képesek a fejesek némi nyomdafestékért. Page imádta gagyí szuvenírekkel gazdagítani a harctéri szerkóját, kendőkkel és gyöngyökkel, ráadásul angol volt a fickó, úgyhogy a bakák úgy bámultak rá, mintha most jött volna a Mars túlfeléről. Sean Flynn legalább olyan ördögien jóképű volt, mint a faterja, Errol, úgy harminc évvel ezelőtt a hét tengeren, de jobban hajazott Artaud-ra, frissen magához térve valami sötétség szíve tripból, színültig új infókkal, az input! Az input! Dőlt róla a hideg verejték, órákig egy helyben ült, és fészülgette a bajsát svájci bicskája fémfűrészével. Meg voltunk rakva fűvel és kazikkal: a „Láttad az anyádat, bébi, az árnyékban állni” a Rolling Stonestól, egy Animals-válogatás, a „Furcsa napok” a Doorstól, a „Bíbor köd” Hendrixtől, a „Gyerünk mindenki, ráfeszíteni” az Archie Bell and the Drellstől. Időnként elraktunk egy helikoptert, amely berepített a földközeli pokolba, de akkortájt csendesen telt a háború: főleg leszállókon és táborokban csatangoltunk, lazulós bakák, arcok, sztorik között.

– Legjobb mozgásban lenni – tanácsolta az egyik. – Legyetek mozgásban, maradjatok talpon, értitek, haver?

Értettük. A „mozgó célpont” túlélési stratégia híve volt, igazi háborús gyerek; eltekintve a ritka alkalmaktól, amikor ott rekedtél valahol, a rendszer igyekezett mozgásban tartani, már ha úgy gondoltad, az a te műfajod. Az életben maradás szempontjából ez is volt olyan hasznos stratégia, akár a többi, figyelembe véve, hogy mit is keresel ott, és nem ártana közelelről látnod: eleinte biztos ala-

pokon mozogtál, de egyre hegyesebb csúcs lett belőle, mert minél többet mozogtál, annál többet láttál, és minél többet láttál, annál nagyobb lett a kockázat azonkívül, hogy elpatkolsz vagy kripli leszel, és minél több kockázatot vállaltál ebből, annál több alkalommal kellett lemondanod a „túlélésről”. Akadtak köztünk, akik eszelős iramban cikáztak a fronton, amíg már azt sem tudták, mire fel ez a nagy rohanás: a felszínen mindenfelé tombolt a háború, de csupán elvétve, váratlanul jött össze egy rendes behatolás. Ameddig úgy váltogathattuk a helikoptereket, akár a taxikat, minimum komoly kimerültség, sokkal határos depresszió vagy tucatnyi elszívott ópiumpipa kellett ahhoz, hogy kívülről nyugodtnak tűnjünk, de odabent, a bőrünk alatt akkor is száguldoztunk, mintha kergetnének, ha-ha, *la vida loca*.

Ahogy teltek a hónapok búcsúm után a frontról, a sok száz helikopter, amelyeken szárnyra keltem, egyre szorosabb köteléket alkotott, mígnem egyetlen kollektív metakopter lett belőlük. Kevés ennél szexibb dolgot tudtam elképzelni: megmentő-pusztító, élte-tő-halálosztó, jobb kéz-bal kéz, kecses, hajlékony, cseles és emberi; forró fém, gépszír, dzsungelnyirkos vászonhevederek, kihűlő és újramelegedő verejték, kazettás rock and roll az egyik fülemben, gépfegyvertűz a másikban, kerozin, hőség, életerő és halál, maga a nagy kaszás, aligha hívatlan vendég. A pilóták szerint a halottak, akiket magaddal cipeltél, örökre ott maradnak, veled tartanak. Akárcsak a harcosok, elképesztően babonásak voltak, és életük minden részletének óriási feneket kerítettek; de az (jól tudtam) elviselhetetlenül igaz volt, hogy a halottak közelségétől az ember érzékenyebbé válik jelenlétük erejére és hosszan, túl hosszan visszhangzó utóhatására. Egyesek olyan kényesek lettek erre, hogy egyetlen pillantás leterítette őket, de még a csonthülye bakák is érezték, hogy valami furcsa és kivételes történik velük.

Helikopterek és helikopterekből kiugró emberek, rajongó szívű emberek, akik még akkor is lélekszakadva rohantak a géphez, ha nyoma sem volt veszélynek. Helikopterek, ahogy nyílegyenesen emelkednek tenyérynyi dzsungeltisztásokról, városi háztetők felett imbolyognak, fejadagok és törtények kartondobozait okádják, holtak és sebesültek seregét nyelik el. Időnként annyi repkedett belőlük, hogy akár öt-hat helyen is leszállhattál egy nap, körülnéztél, körbefülettél, és már pattantál is a következőre. Akadtak város nagyságú állomások, harmincezer polgárral, egyszer meg utánpótlást vittünk egyetlen főnek. Jó ég tudja, milyen Lord Jim-féle Főnix-produkciókat pufogtatott ott egymagában, nekem csak annyit mondott: – Semmit sem látott, érti, főnök? Itt se volt. – Megfordultam pár puccos-pohos, légkondicionált táborban, komfortos, kispolgári életképekkel, minden erőszak eltompítva, „biztos távolban”; jártam parancsnoknejekről elkeresztelt táborokban, Támpont Thelma, Támpont Betty Lou; voltam számozott hegytetőkön nyakig a szószbán, ahol nem szívesen maradtam; ösvényeken, rizsföldeken, mocsarakban, bozontos lyukakban, bozotosokban, vermekben, falvakban, sőt városokban, ahol a talaj nem tudta beinni, ami a csatákban kiloccsant, és az ember gyorsan megtanult a lába elé nézni.

Megesett, hogy a helikopterem felért egy magaslatra, és a vidék előttem, egészen a következő dombig, ott füstölgött szénfeketén és felszaggatva; valami nyomban felfordult bennem, félúton szív és gyomor között. Ritkás, szürke füst telepedett a felperzselt rizsföldekre a légicsapások helyszínére, fehér foszforfüst ragyogott a fényben („Foszfor Péter megtanít, hol a Jóisten”), a napalm mélyfekete füstje: állítólag, ha egy napalm füstoszlop alján állsz, rögtön kiszippantja a levegőt a tüdődből. Egyszer átsuhantunk egy falucska felett, amelyet épp akkor bombáztak szét, és beugrott egy Wingy Manone-nóta egyik sora, alig pár évesen hallottam: „Állítsátok meg a háborút, ezek a csókák még kinyírják magukat.” Amint ereszkedni

kezdünk, lebegve belesüllyedtünk a lila füstködbe, tucatnyi kisgyerek rohant elő a ponyvák alól a landolás centruma felé, és a pilóta nevetve azt mondta: – Ez Vietnám, haver, öölöd és tömöd őket, öölöd és tömöd.

A dzsungel felett repülni szintiszta élvezet volt, gyalogolni benne merő szenvedés. Sosem tudtam megszokni. Talán tényleg az, aminek lakói nevezték: Túlvilág – de legalábbis véresen komoly hely, sok dolgot vesztettem el a mélyén, és valószínűleg soha nem kapom vissza őket. („Ó, a dzsungel nem gáz: ha kiismered a csajt, a keblén fog hordozni, ha meg nem, egy órán belül lepattint. A pokolba.”) Egyszer a legsűrűbb vadonban egy tudósító azt mondta a körülötte álldogáló bakáknak: – A hétszázát, itt biztos csodás naplementéket láttok! – azok meg majd összehugyozták magukat a röhögéstől. Pedig elég belerepülni egy forró trópusi naplementébe, és az ember attól fogva más szemmel néz a fényre. És akad olyan éjsötét hely, hogy elég öt percig kifelé repülni belőle, máris fekete-fehérre fakul a fejedben.

TALÁN NINCS annál hidegebb a világon, mint állni egy tisztás szélén a távozó helikoptert bámulva, amellyel jöttél; magadra maradtál a kétségeiddel, ezúttal hova csöppentél: szar helyre, rossz helyre, vagy épp a legvégső helyre, és most aztán cseszheted.

Volt egy tábor Soc Trangnál, ahol azzal fogadtak a leszállóhelyen: – Ha sztorit keres, megütötte a főnyereményt, vörös riadónk van. – Még el sem halt a rotorzúgás a távolban, már tudtam, hogy bennem is az van.

– Megerősítették – mondta a táborparancsnok. – Egyértelműen *heves* vihar várható. Örülök, hogy látom. – Egy fiatal százados volt, nevetett, és egy halom töltényhevederrel babrált, amelyeket egymáshoz fűztek, hogy gyorsabban tölthessék a géppuskákat, „megszírozták”. Mindenki szorgoskodott, ládákat nyitogattak, gránátokat

dugdostak minden zsebbe, aknavetőket szereltek, tölténytárákat pakoltak, ívtárákat kattintottak olyan gépfegyverekre, amelyeneket még életemben nem láttam. Be volt drótozva a tábor összes őrhelye, mindenki mindenkivel, önmagával, majd miután besötétedett, csak rosszabb lett a helyzet. Feljött a hold, aljasan és teli képpel, mint valami züllött gyümölcs húsos és nedves példánya. Puha és safrány-párás, ha lentről nézed, de a homokzsákokon és dzsungelmélyen áthatító fénye pengeéles. Mindnyájan kentünk a szemünk alá a sereg éjszakai álcafestékéből, hogy elvágja a visszfények útját, és a borzalmakét, amelyekkel szembesíthet. (Éjfél körül, csak hogy csináljak valamit, átosontam a tábor túloldalára, és megnéztem az utat, amely mérnöki pontossággal tartott a 4-es főúthoz, akár egy fagyos, sárga szalag, bele a semmibe, hát mozgott az egész, minden métere.) Volt némi heves vita arról, hogy kinek kedvez ennyi fény, a védőknek vagy a támadóknak, a katonák körben ültek szélesvásznú szemekkel és olyan felszegett állal, hogy golyókat köpködhettek volna, mozogtak és izegtek és fészkelődtek a terepruhákban. – Hülyeség lenne lazábbra venni a dolgot, a csárlik sosem lazítanak, épp mikor kényelembe helyezed magad, akkor csapnak le, és jól a szádba szarnak. – Reggelig ez volt az ábra, óránként egy csomaggal szívtam a cigiket, és nem történt semmi. Tíz perccel napfelkelte után már a leszállóhelyen szobroztam, szecs kavágóra várva.

Pár nappal később Sean Flynn-nel felmentünk egy nagy tűztámogató bázishoz az Americal harcászati körzetben, ahol a másik véglethez volt szerencsénk, hála a Nemzeti Gárda-hétvégének. A parancsnok olyan részeg volt, hogy beszélni se tudott, ha meg sikerült neki, ilyesmik sülték ki belőle: – Ott vagyunk a spiccen, és kurvára nyugodt lehet, ha azok a *palikák* megpróbálnak *szórákázni* velünk, hát nem letolt gatyával fogadjuk őket! – A bázis fő feladata az volt, hogy véletlenszerű tüzérségi támadásokkal „zavarja és lefog-

ja” az ellenséges csapatokat, de az egyik tiszt elárulta, hogy e téren ők a sereghajtók kábé az egész országban: a zavarás és lefogás áldozatai többnyire felébresztett civilek, dél-koreai tengerészgyalogosok, esetleg amerikai őrzáratok voltak – a vietkong csak elvétve. (Az ezredes egyszer sem tudta helyesen kimondani a „tüzérség” szót. Az első bakinál csak elnéztünk egymás mellett Flynn-nel, a másodiknál már beleröhögöttünk a sörbe, de a fickó rögtön csatlakozott hozzánk, és lekörözött minket.) Sehol egy homokzsák, aknakeráter, mocskos fegyver, sehol egy baka azzal a „menők-vagyunk-te-meg-köcsög” tekintettel. A kifutónál Sean szóba hozta ezt az ügyeletesnek, mire az berágott: – Tényleg? Mégis mire keményítsünk be, baszod? Három hónapja nyomát se láttuk a vietkongnak!

– Neked legyen mondva – válaszolta Sean. – Van már valami hír a porolónkról?

Az is megesett, hogy minden leállt, nem repült semmi, és még az okát sem lehetett tudni. Egyszer így rekedtem ott valami „elvesztett őrzárat” előőrsnél a Deltában, ahol az őrmester zsinórban zabálta a bocicsokit, és napi húsz órában countryzene szólt; nem-sókára már azt hallottam alvás közben is (bár alvásnak nem nevezném), hogy „Fent a Wolverton hegyei közt” és „Magányosan, akár a medvék és denevérek a Miller-barlangban” és „Lángoló tűzgyűrűbe hulltam”, körülöttem meg csupa befeszült tanyasi bunkó volt, akik szintén alig aludtak, mert cseppet se bíztak a négyszáz helyi zsoldosukban, a gondosan válogatott őrszemekben vagy bárki másban, talán Babe Ruth és Johnny Cash kivételével; olyan régóta vártak már akcióra, hogy attól féltek, talán fel sem ismerik, ha végre rájuk szakad, és aztán „éget, éget, éget”... Végül, a negyedik napon leszállt egy helikopter, felsált és filmeket hozott magával, én pedig leléptem vele, olyan lelkesen várva Saigont, hogy két teljes napig nem is zuhantam össze.

Légimozgékonyság, na persze, de nem mész vele semmire. Biztonsággal tölt el, mindenhatónak érzed magad, pedig csak átverés, technológia. A mozgékonyság pusztán helyváltoztatást jelentett, életeket mentett vagy pusztított el (az enyémet megóvta, fene tudja, hányszor, tucatnyi alkalommal vagy soha); amire tényleg szükség lett volna, az a rugalmasság, méghozzá jóval nagyobb, mint amire a technológia képes, egyfajta nagyvonalú, spontán adottság kihasználni a meglepetések erejét – ennek viszont szűkében voltam. Rühelltem a meglepetéseket, állandó kontrollmániám azonban válszút elé került: aki ragaszkodik hozzá, hogy mindig tudja, mi lesz a következő percben, azt gyorsan taccsra vágja a háború. Ugyanez a sors várt, ha mindenáron meg akartad szokni a dzsungelt, a kikészítő időjárást vagy a mindenbe beivódó idegenséget, amelyet sosem tudott kiszárítani a megvilágítás – egyre sűrűbb és sötétebb lett az elharapózó magányérzettől. Földhöz verhetted a segged, ha sikerült beilleszkedned; megért egy kört, de messze nem ért fel azzal, ha meg tudtad regulálni magad, lenyúlva saját tartalékaidhoz, sikerült kifejleszteni egy stabil háborús anyagcserét, lefékezni a szívverésed, amikor majd szétrepeszti a mellkasod, felpörögni, amikor minden ledermed, és nem érzel semmi mást az egész életedből, csak az évein átsűrítő entrópiát. Nem túl kecsegtető feltételek.

A talaj mindig játékban volt, mindig folyt a söprögetés. Alatta ők voltak az urak, felette mi. Miénk volt a levegő: bármikor felszállhattunk az égbe, de nem tudtunk eltűnni benne; bárhová elhúzzhattunk, de elbújni sehol sem tudtunk – nekik viszont olyan jól ment mindkettő, hogy néha képesek voltak egy időben csinálni őket, míg a mi varázsvesszőnk lekonyult. De mindegy is volt, mert valahol folyton állt a bál, egyre pörgött a rock, övék voltak az éjjelek, miénk a nappalok. Lehettél Vietnám legvédettebb zugában, akkor is tudtad, a biztonságod ideiglenes, bármikor bekövetkezhet a korai halál, a teljes vakság, a rút elvesztése lábaknak, karoknak és heréknek, bár-

mikor megjelenhetnek azok az életre szóló torzulások – és éktelen nagy kínálat volt belőlük – , bármikor lecsaphatnak rád a derült égből éppen úgy, akár az úgynevezett veszélyforrásokból, hisz annyi ilyen sztorit hallottál már, kész csoda volt, hogy maradt még valaki a szokványos golyózáporos, aknatüzes fronthalálra. Kellott hozzá pár hét, hogy leessen az a húszcentes: feltűnt, hogy mindenki fegyverrel mászkál, hogy bárki, bármikor a levegőbe repülhet, és akkor aztán kurvára nem számít, hogy véletlen volt vagy nem. Az utakat aláaknázták, az ösvényeken pokolgépek lapultak, táskabombák és repeszgránátok robbantak dzsipekben és mozikban, a vietkongnak minden táborban voltak vakondjai, cipőtisztító fiúk és mosónők és kukabúvárok, ők tisztították az angyalbőrt és égették a bakaszart, aztán a nap végén hazamentek, és szétaknavetőzték a körletedet. Saigon, Cholon és Danang minden zugából áradt a fenyegetés, úgy érezted, minden rád vetett pillantás egy besült orvlövés, a helikoptereink meg úgy potyognak az égből, mint holmi dagadt mérgezett galambok, napjában százával. Hamarosan már nem tudtam úgy felszállni egyre, hogy ne érezzem magam egy kibaszott, komplett hülyének.

Félelem és mozgás, félelem és mozdulatlanság; nem volt kitaposott csapás, még az sem volt világos, melyik rosszabb, a cselekvés vagy a várakozás. Egy csatát többen éltek túl, mint ahányan belehaltak – de mindenkit megviselt a harcok közötti időszak, főleg, ha mindennap ki kellett menni és keresni egyet maguknak: gyalogosan pocsek volt, teherautókon és lánctalpasokban rettenetes, helikopterekkel borzalmas, a legrosszabb az volt, hasítani a halálfélelem felé. Emlékszem, időnként félholt voltam a rettegetéstől, kikészített, hogy mozognom kell megadott sebességgel, megadott pont felé. Már az is elég gyötrelmes volt, amikor „biztosítva” repültem tüztámogató bázisok és támaszpontok között: ha ültél már földről eltalált helikopteren, garantáltan kijárt egy mélységes, szünni nem akaró rotor-

fóbia. Míg egy valódi támadás legalább hosszú cafatokban tépte ki belőled az energiát, szaftos volt, gyors és pezsdítő, addig a repülés felé maga volt az üresség, száraz, hideg és rezzenéstelen – émelye egy pillanatra sem szállt le rólad. Nem tehetél mást, csak lested a többieket magad körül, vajon annyira rémültek és tompák-e, mint te. Ha nem úgy tűnt, örültnek tartottad őket, ha úgy tűnt, még szarabbul érezted magad.

Számtalanszor átestem ezen, de csak egyszer fordított vissza rögtön a félelem: amolyan klisébe illő, forró landolás volt, ahol a fák közül tüzeltek alig 300 méterről, gépfegyverek kaszálták a lapályt, és az emberek fejest ugrottak az iszapos vízbe, négykézláb tepertek a magas fű felé, ahol már nem lapított földhöz a rotor szele – túl sok értelme nem volt, de jobb a semminél. A helikopter felszállt, még mielőtt kiürült volna, így aztán az utolsó néhány kiugró hét métert zuhant a rizstábla széle és a helikopterajtóban ropogó géppuskák között. Amikor mind elértük a fedezék falát, és a százados létszámellenőrzést tartott, csodálkozva láttuk, hogy kutya bajunk, kivéve egy fickót, akinek mindkét bokája kifícamodott az ugrástól. Emlékszem, utána feküdtem a sárban, és már a piócák miatt aggódtam. Azt hiszem, bátran állítható, hogy nem voltam hajlandó szembenézni a valódi helyzettel.

– Haver, tényleg csak szarból válogathatsz – világosított fel egyszer egy tengerészgyalogos; valahogy úgy éreztem, arra céloz ezzel, hogy nincs előttünk alternatíva. Konkrétan néhány készételkonzervről mondta, a „vacsora” kapcsán, de fiatal korát tekintve kár lett volna a szemére hányni, hogy úgy érezte: egyetlen embert sem érdekel az egész világon, mit akar ő. Senki sem volt, akinek megköszönte volna az ételét, de azért hálás volt, hogy életben van még, és megeheti – hogy nem az a rohadék zabálta meg őt. Fél éve nem maradt benne semmi a fáradtságon és a fájdalmakon kívül, elég so-

kat veszített, főleg bajtársakat, és túl sokat látott, de még lélegzett, be és ki, ami már önmagában némi választást jelent.

Neki is olyan arca volt, amiből legalább ezret láttam már több száz táborban és bázison: az összes fiatalságot kiszívták a szeméből, a színt kimosták a bőréből, a szája kihült fehér, és látszott rajta, hogy egyiket sem várja már vissza. Belevénült az életbe, eztán vénen élheti végig. Az a rengeteg arc! Néha olyanok voltak, mintha egy rock-koncerttel néznék farkasszemet, szemben a zenébe révült ábrázatokkal; vagy olyan diákok arca, akik túl sok mindent megtanultak, és biztos jóval komolyabbnak tünnének a koruknál, ha nem tudnám saját tapasztalatból, miféle percekből és órákból álltak össze életéveik. Mások voltak, mint akikről sugárzott, hogy egy nappal sem bírják tovább. (Milyen érzés lenne, ha egy tizenkilenc éves kölyök halál komolyan azt mondaná neked, túl öreg már ehhez a szarhoz?) Mások voltak, mint a holtak és sebesültek arcai: azok inkább tűntek felszabadultnak, mint legyőzöttnek. Ezek az arcok olyan fiúké voltak, akik mintha már az egész életüket leélték volna: alig pár lépésre állnak, de olyan távolságból néznek vissza, amelyet soha, de soha nem fogok megtenni, annyi szent. Beszélgettünk, időnként egy gépen repültünk; hosszú eltávra mentek, hullákat kísérték, hol az erőszak, hol a béke végső határára értek. Egyszer egy hazafelé tartó kölyökkel ültem a kopteren, a magasból még egyszer visszanézett a földre, ahol lehúzott egy évet, aztán a szemét is kisírta. Néha csak holtakkal repültem.

Egyszer felkapaszkodtam egy helikopterre, és tele volt velük. A műveleti kunyhóban gubbasztó fiú előre szólta, hogy lesz egy hulla a gépen, de kissé félretájékoztatták. – Milyen cefetül akar visszajutni Danangba? – kérdezte, mire azt feleltem: – Nagyon.

Amikor megláttam, mi a helyzet, elment a kedvem az egésztől, de kizárólag miattam tettek kerülőt és landoltak, úgyhogy el kel-

lett mennem a géppel, én kértem. Félttem, hogy finnyásnak néznek. (Emlékszem, az is eszembe jutott, hogy egy holttestekkel teli helikoptert kisebb eséllyel szednek le, mintha élők ülnének benne.) Még zsákokat se húztak rájuk. Az osztag egy teherautóban ült az egyik tűztámogató bázisnál a demilitarizált zónában, ahonnan Khe Sanh védelmét erősítették, amikor egy távirányítós aknára futottak, majd egy rakétát is kaptak. A tengerészgyalogosok mindig szűkében voltak valaminek, élelmiszernek, lőszernek, gyógyszernek, nem volt meglepő, hogy a hullazsákból is kifogytak. A testekre takarókat csavartak, néhányra sebtében rá is szíjazták, majd felpakolták őket a fedélzetre. Szorítottak nekem egy kis helyet az ajtónál az egyik hullá és a géppuskás között, aki falfehéren remegett a dühtől; először azt hittem, rám haragszik, sokáig rá se mertem nézni. Amikor már a levegőben jártunk, a szél átfújta a gépen, és belekapott a takarókba, az egyiket le is tépte mellettem, gyors, durva rántással felfedve a dermedt arcot. Még a szemét sem fogták le.

A géppuskás torkaszakadtából üvölteni kezdett: – Takarja le! Takarja le! – Talán azt hitte, azok a szemek rá merednek, de nem tehettem semmit. Párszor odanyúltam, sehogy se ment, végül csak sikerült. Rásimítottam a takarót, óvatosan felemeltem a fejet, és begyűrtem alá a szélét; utána el sem hittem, hogy sikerült végigcsinálnom. A géppuskás egész úton próbált rám mosolyogni, aztán amikor leszálltunk Dong Hában, megköszönte, és elviharzott eligazításra. A pilóták kipattantak a gépből, és hátra se nézve elballagtak, mintha életükben nem látták volna a gépüket. A maradék utat Danangig egy tábornoki repülőn tettem meg.